

CÂND TOTUL E CORECT, NIMIC NU MAI E AUTENTIC

Autor: Teodor Baconschi | 8 iulie 2022

Redacția Syntopic vă propune să explorăm în această perioadă tema „Limbaj și adevăr”. În acest sens, dorim să îi mulțumim domnului Teodor Baconschi pentru că și-a făcut timp să se gândească la acest subiect și să împărtășească cu noi răspunsurile sale la câteva întrebări pe care ne-am gândit să i le adresăm cu privire la această temă.

1. În ultima vreme, eufemismele au căpătat un rol din ce în ce mai important în discursul public, proces pe care Paul Johnson îl numește „lingvistica fericirii”. Cum credeți că influențează acest fenomen capacitatea limbajului de a transmite adevărul sau de a fi o manifestare a imaginației?

Eufemismul înseamnă, etimologic, un cuvânt rostit cu bunătate sau bunăvoință. În accepția curentă, el edulcorează o realitate socotită prea „dură” și face asta recurgând la diminutivare, parafrază sau antifrază ironică. Lățirea acestei practici ne arată că spiritul vremii vizează cumva infantilizarea „publicului”. În dialogul dintre mamă și copil – mai ales în mediul rural –, diverse cuvinte sunt diminutive, din prejudecata conform căruia cel mic, instalat într-o lume pe care o percepe la scara lui, nu poate „înțelege” ce i se spune decât sub o formă minimală. Evident, părinții educați nu fac această greșală. Însă ce vedem azi, la noi, e combinația dintre o societate marcat țărănească, în curs de urbanizare parțială, dar accelerată, și ideologia PC, care pleacă de la premisa că niciun act de limbaj nu (poate fi) inocent. El trebuie prin urmare dezamorsat, neutralizat prin formule ocolitoare, cu rolul unui tampon pe rana mereu deschisă a unei alterități „pre-jignite” (ca să reiau formula lui Adrian Papahagi). E de-a dreptul pervers paradoxul unei conversații sociale care îndulcește totul pentru a curma „efectul de realitate” al limbajului și simultan instituie o ambianță de autocenzură. Oricum, cu cât deformăm și contorsionăm mai mult și mai des ceea ce intenționăm – sau se cuvine de fapt să spunem –, cu atât ne așezăm într-o societate disfuncțională, ipocrită și chiar dedublată.

2. Limbajul este adesea perceput unidirecțional, drept unealtă care surprinde și descrie realitatea sau conținuturile noastre mentale. Totuși, în egală măsură, limbajul ne modelează viața internă, percepția asupra realității, și, am putea spune, și viața exterioară. Sunteți de acord cu această afirmație?

Cunoașteți teoria antică potrivit căreia „limba” i-a fost dată omului pentru a-și ascunde gândurile. E ceva judicios în această observație. Nu spunem tot ce gândim, iar asta nu e neapărat marca necinstei, cât cea a unei prudențe sapiențiale. Adevărul gol goluț doare. Nu înseamnă că trebuie să-l ocolim, să-l punem într-un ambalaj retoric baroc, dacă nu vrem să-l pierdem pe drum. Trebuie totuși să recunosc că limbajul e domeniul de predilecție al puterii, pentru că suntem în tradiția creștină, pentru care Cuvântul e fondator de lume. Adam de-numește totul – deci inventează „limba”, pentru a ordona lucrurile și ființele ce-i sunt date spre „stăpânire”. Prin urmare, cine posedă limba e „patronul” realității desemnate. Noul Testament cuprinde și *Epistola Sfântului Iacob* – un mic rechizitoriu contra limbușiei calomnioase, care distruge mai grav decât focul, și chemarea de a separa net ceea ce e „da” și ceea ce e „nu”: ni se recomandă o etică a limpezimii mărturisitoare. Limbajul e și locul unde dialectica *eu-tu* capătă sens. Prin urmare el se află la originea vieții sociale și constituie matricea moralei. N-am putea discerne binele și răul, dacă funcția logică a discriminării n-ar fi verbalizată. În solitudine, monologul nu e niciodată absolut: el sugerează proximitatea lui Dumnezeu (ca Partener absolut) și așteaptă întruparea unui interlocutor uman. Robinson Crusoe monologhează în căutarea inconștientă a lui Vineri...

3. În instituirea unui regim totalitar, adesea primul element ce intră sub autoritatea sa este cel al limbajului. Cum percepeți cenzura la nivel de limbaj din perioada comunistă în raport cu noile fenomene de cenzură?

Poliția gândirii – specifică oricărei dictaturi – începe prin interzicerea unor cuvinte și resemantizarea forțată a altora. Suntem deja într-un asemenea proces. Cuvintele tabu, pudorile exacerbate, precauțiile care distrag spontaneitatea relațiilor interumane – toate sunt semnale de alarmă care anunță distrugerea libertății. Trebuie deci să apărăm libertatea prin intermediul dreptului de a spune nu orice, oricând, ci de a nu fi obligați, printr-o plasă de convenții tacit represive, să renunțăm la ideile și sentimentele noastre, așa cum sunt. Firește că un om bine educat „pune pază gurii sale”. Există însă o diferență calitativă maximă între precauția delicată față de sensibilitatea celuilalt și ocolirea unor expresii condamnate ideologic. Când totul e corect, nimic nu mai e autentic. Într-un climat social falsificat de dogme ideologice, nici progresul intelectual, nici armonia reală dintre persoane nu mai sunt posibile. Din păcate, multe forme de cenzură a limbajului din zilele noastre nu sunt decât prelungirile *soft*, la fel de fals virtuozose și bine intenționate, ale cenzurii *hard* din perioada „puritanismului” bolșevic,

marxist-leninist. V-aș mai da un „pont”: tirania e deja prezentă oriunde umorul e privit cu suspiciune, ca un pericol. Feriți-vă de pseudo-victimele care se hrănesc din condamnarea glumelor de orice fel: în ei se formează deja, teratologic, profilul unui călău virtual.

Imagine: Unsplash